

Over het leven van een Maastrichts jurist: Godefroid Stas (1802-1876)

Citation for published version (APA):

de Groot, G-R. (1995). Over het leven van een Maastrichts jurist: Godefroid Stas (1802-1876). In A. M. J. A. Berkvens (Ed.), *Flittich erforscht und gecolligeert: opstellen over Limburgse rechtsgeschiedenis* (pp. 43-54). Werkgroep Limburgse Rechtsgeschiedenis.

Document status and date:

Published: 01/01/1995

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

OVER HET LEVEN VAN EEN MAASTRICHTS JURIST: GODEFROID STAS (1802-1876)²

1. Ter inleiding

In 1981 werd het besluit genomen om aan de Rijksuniversiteit Limburg naast de Medische Faculteit en de Faculteit voor Gezondheidswetenschappen ook een Juridische Faculteit tot stand te brengen. Met het oog op het onderwijs en onderzoek van deze nieuwe faculteit moest in Maastricht uiteraard ook een juridische bibliotheekcollectie worden opgebouwd. Als voorzitter van de Bibliotheekcommissie van de Juridische Faculteit was ik destijds (mede)verantwoordelijk voor de opbouw van die juridische collectie. Op de begroting van de Rijksuniversiteit was er voor dat doel een behoorlijk bedrag gereserveerd. Over de hoogte van dat bedrag maakten de leden van de bibliotheekcommissie zich echter niettemin zorgen, daar we er aanvankelijk van uit gingen, dat zeer aanzienlijke sommen zouden moeten worden geïnvesteerd in rechtshistorische standaardwerken, die elke zich respecterende juridische faculteit nodig heeft. En juist deze belangrijke oude werken, die uitsluitend antiquarisch aangeschaft kunnen worden, zijn vaak heel kostbaar. Alvorens te gaan kopen, besloten we na te gaan, welke rechtshistorisch belangrijke werken van door ons opgesteld wensenlijstjes reeds in Maastricht aanwezig waren. Bij die inventarisatie werden we met twee prachtige meevallers geconfronteerd. In de eerste plaats bleek de Rijksuniversiteit Limburg in het bezit te zijn van de zogenaamde Jezuïetencollectie en die collectie bleek talrijke voor de juridische

1. Prof. Mr Gerard-René de Groot is hoogleraar rechtsvergelijking en internationaal privaatrecht aan de Rijksuniversiteit Limburg.
2. Over Godefroid Stas verschenen reeds de volgende biografische schetsen: JOS. HABETS, *Notice bibliographique de M. Godefroid Stas, conseiller à la Cour de Cassation de Belgique*, *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg* 14 (1877), 229-235; ALPHONSE ROERSCH, *Biographie nationale de Belgique*, deel 23, Brussel 1921/1924, 650-652; FRUYTIER, in: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, deel 9, Leiden 1933, 1060, 1061; EMILE BANNING, *L'echo du parlement*, november 1876; LOUIS ROERSCH, *Revue de l'instruction publique* 1877, 68-72; *Eloge funèbre, Belgique judiciaire* 1877, 993-1001.

faculteit essentiële werken te bevatten. Het College van Bestuur bleek na ampel beraad uiteindelijk bereid om ondermeer het juridische gedeelte van die collectie voor gebruikers toegankelijk te maken en bracht daardoor de juridische collectie van de Jezuïeten binnen het bereik van de jonge Rechtenfaculteit. Van minstens even groot belang bleek echter het feit, dat de Stadsbibliotheek tot onze niet geringe verbazing over een belangrijke collectie van rechtshistorisch uiterst relevante juridische werken bleek te beschikken.

Hoe goed deze collectie van de Stadsbibliotheek wel is, bleek mij in 1984, toen ik hier in de Stadsbibliotheek een onderzoek deed naar de geschiedenis van het Internationaal Privaatrecht, met name naar de geschiedenis van de Nederlandse school op het gebied van het privaatrechtelijke conflictenrecht in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw.³ Alle boeken die ik nodig had (op één na: Ulrick Huber, Heedendaegse Rechtsgeleertheit) waren aanwezig. Vele werken bleken afkomstig uit de magistraatsbibliotheek Maastricht, die op dit rechtsgebied wel goed moest zijn, daar men vanwege de geografische ligging van de stad vaak met wetsconflicten werd geconfronteerd en geleerde werken moesten worden geconsulteerd: zo vond ik de werken van Bartolus de Sassoferrato, Baldus de Ubaldis, Carolus Molinaeus en Bertrand d'Argentré. In vele voor mij relevante werken trof ik echter een soort *ex libris* aan waarop stond

"Légué par testament à la Bibliothèque de Maastricht, sa ville natale, par Godefroid Joseph Hubert Stas, conseiller a la cour de cassation de Bruxelles, décédé à Beek le 10 Nov. 1876".

Het betrof werken van Dionysius Gothofredus, Simon van Leeuwen, Jacobus Cujacius, de beide Voeten (Paulus en Johannes), Johannes à Sande, Hugo Donellus, Ulricus Huber, Gerard Noodt, Arnold Vinnius, Petrus Peckius, Jacobus Curtius, Christiaan Rodenburg, Hugo de Groot, Paulus Christinaeus, Anthonius Matthaeus, Montesquieu, Pothier, Trop-Long, Toullier en niet te vergeten Carl Friedrich von Savigny, maar wel in Franse vertaling.

Het legaat van Stas bleek een zegen voor diegenen, die de opdracht hadden een juridische collectie voor de universiteitsbibliotheek op te bouwen met het oog op het starten van de rechtenfaculteit. Tezamen met de juridische collectie van de door de Rijksuniversiteit Limburg gekochte bibliotheek van het Maastrichtse Jezuïetencollege vormde de collectie Stas een heel mooie basis voor rechtshistorisch en historisch-rechtsvergelijkend onderzoek. Mooier dan wij ooit hadden durven dromen. Een posthume hommage aan deze raadsheer uit het Belgische Hof van Cassatie is daarom op zijn plaats. Onze faculteit is hem dankbaar. En die dankbaarheid is dan ook de directe aanleiding voor de publicatie van dit opstel, dat als erbetuiging aan deze bijzondere Maastrichtse jurist is bedoeld.

3. De resultaten van dit onderzoek zijn in Japanse vertaling gepubliceerd in *Hogaku Shimpō*, *The Chuo Law Review* 1986, 139-167.

2. Jurist in Maastricht

Godefridus Josef Hubertus Stas werd op 23 maart 1802 te Maastricht geboren. Hij stamde uit een geslacht dat reeds vele juristen had voortgebracht.⁴ Zijn vader was Jean Henri Stas (1758-1807), licentiaat in de rechten en schepen van Maastricht. Zijn moeder was Maria Carolina Henriette Caters (1766-1839) uit het Vlaamse Oudenaarde. Ook de meeste van zijn voorvaders in rechte mannelijke lijn waren juristen, die hun rechtenstudie meestal aan Franse en Belgische universiteiten hadden voltooid. Sinds het midden van de zestiende eeuw waren leden van de familie Stas regelmatig schepen van Maastricht of van schepenbanken in de directe omgeving van Maastricht.⁵

Op het ogenblik dat Godefrid Stas werd geboren, behoorde de tweeherigheid in Maastricht reeds tot het verleden. Sinds 1795 was Maastricht deel van Frankrijk. Maastricht werd hoofdstad van het departement Nedermaas. Aan dit feit hebben we overigens te danken, dat de stad nog steeds over alle Franse parlementaire stukken beschikt uit de periode 1789-1814, ideaal voor elke rechtshistorische onderzoeker, die in de geschiedenis van de Franse wetboeken wil spitten. Een Nederlander, die dat wil doen, hoeft niet ogenblikkelijk naar Parijs te gaan, een reisje naar Maastricht is voldoende. Het behoeft overigens geen betoog, dat het feit, dat Maastricht zo vroeg deel van het Franse rijk werd en nooit deel heeft uitgemaakt van de Bataafse republiek of van het Koninkrijk Holland van invloed is geweest op de carrière van sommige Maastrichtse juristen. Een mooie illustratie daarvan vormt het leven van Charles Clément Röemers: geboren in Maastricht in 1748, ging hij na een rechtenstudie eerst stage lopen als advocaat in Brussel (destijds nog Oostenrijkse Nederlanden), vanaf 1771 is hij echter advocaat te Maastricht. Hij wordt ook schepen van deze stad, wordt echter in 1792 raadsheer in de soevereine raad van Brabant en in 1793 raadsheer in de Grote Raad te Mechelen. In 1794 is hij weer in Maastricht, wordt na de val van Maastricht weer schepen. Vervolgens wordt hij voor het departement Nedermaas in het Franse parlement gekozen en komt op een gegeven moment zelfs terecht in de senaat. Ten tijde van de stichting van het Koninkrijk der Nederlanden was hij reeds te oud om nog substantiële taken op zich te nemen. Koning Willem I benoemde hem echter nog tot ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw. Hij was reeds commandeur van het Légion d'honneur. Röemers stierf op 28 december 1838 te Meerssen op de leeftijd van ruim negentig jaar. Niet geheel toevallig voer ik het leven van Röemers aan als voorbeeld van invloed van de Franse tijd op het leven van Maastrichtse juristen. Als schepen van Maastricht bekleedde hij dezelfde

4. Zie over het geslacht Stas in het bijzonder de uitvoerige publicatie van RUDOLF PHILIPS, *Het magistraatsgeslacht Stas en zijn relatie met Beek, Becha* (Tijdschrift van de Heemkunde-vereniging Beek), 6 (1992), 27-32, 40-41. Vgl. voorts JOS. HABETS, *Généalogie de la famille Stas*, *Publications* 14 (1877), 236-242. Philips wijst in zijn opstel (voetnoot 15) op het feit, dat de publicatie van Habets een reeks grote hiaten en opvallende fouten vertoont.

5. Zie voor vele interessante details de in de vorige voetnoot vermelde publicatie van Philips.

functie als de vader van Godefroid Stas. En Godefroid Stas is ook degene, die in de *Publications* een uitvoerige levensschets van zijn vaderlijke vriend publiceerde.⁶

Evenals zijn vader ging de jonge Godefroid Stas rechten studeren en wel aan de voor hem meest voor de hand liggende Nederlandse universiteit, die van Luik, waar hij op 10 juli 1824 als 22jarige na schitterende studie de graad van doctor in de rechten behaalde op het proefschrift: *De contractu fiduciae, secundum praecepta veteris juris romani* (Liège, Stas et Kersten, 39 blz.). Na zijn afstuderen in Luik werd hij advocaat te Maastricht. Te Maastricht werd hij als vijfentwintigjarige in 1827 rechter in de arrondissementsrechtbank. Op 5 februari 1829 huwde hij Maria Agnes Adelheid Capitaine, dochter van Jean François Capitaine, burgemeester van Wellen en oud-lid van Gedeputeerde Staten van de provincie Limburg, en Anne Marie Timmermans. Zij overleed op 9 december 1841 te Luik en werd begraven te Beek. Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren. Twee van zijn drie kinderen overleden nog voor hem: een dochter en een zoon. Zijn dochter Marie Louise Thérèse bleef ongehuwd en overleed in 1902 te Beek.

Gedurende zijn periode als rechter te Maastricht was hij ook op cultureel gebied actief. Reeds sinds 1824 was hij secretaris van de Société des Amis des Sciences, Lettres et Arts à Maastricht⁷, de voorloper van de Société d'histoire et d'archéologie (thans: Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap), waarvan hij in 1863 medeoprichter was.⁸

3. Na de Belgische opstand

De Belgische opstand had grote gevolgen voor de loopbaan van de jonge rechter Stas. De positie van de stad Maastricht was immers een bijzondere. Een belangrijk gedeelte van de burgerij van Maastricht stond evident aan de kant van diegenen, die het zuiden wilde afscheiden van het noorden. Generaal Dibbets handhaafde echter het Hollands gezag in de stad. De Belgen stelden zich echter op het standpunt, dat Maastricht evenals de rest van Limburg tot het grondgebied van het nieuwe Koninkrijk België zou moeten gaan behoren. Maastricht werd daardoor een Hollands bezette stad omringd door Belgisch territoir.

Onze jonge rechter Stas stond evenals vele andere Maastrichtse juristen aan de kant van de opstandelingen. In de Belgische Bibliographie nationale⁹ lezen we hierover:

6. *Publications* IX (1872), 217-248 en 290-330; zie over Röemers thans ook: L.C.J.H. JACOBS, C.C. Röemers als agent national van het arrondissement Maastricht (30 november 1794-26 september 1795) in: *Publications* 129 (1993), 195-230.
7. Over dit genootschap INGRID M.H. EVERS, Op- en neergang van een geleerd genootschap in Maastricht, *Publications* 1991 (127), 183-22.
8. Zie voorts PHILIPS, *t.a.p.* (zie noot 4).
9. *T.a.p.*; zie noot 2.

87 B 10

DISSERTATIO
INAUGURALIS JURIDICA
DE CONTRACTU FIDUCIÆ.

STADSARCHIEFEN-BIBLIOTHECA
MAASTRICHT

87 B 10

SECUNDUM PRÆCEPTA VETERIS JURIS ROMANI,

QUAM

EX RECTORIS MAGNIFICI P. J. DESTRIVEAUX

ET SENATUS ACADEMICI AUCTORITATE,

PRÆVIO FACULTATIS JURIDICÆ DECRETO,

PRO GRADU DOCTORIS

IN JURE ROMANO ET HODIERNO,

SUMMISQUE IN JURISPRUDENTIA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS

IN UNIVERSITATE LEODIENSIS,

RITE AC LEGITIME CONSEQUENDIS,

PUBLICO EXAMINI SUBMITTIT,

Die Julii MDCCCLXXIV, hora

AUCTOR

GOThOFREDUS-Jos.-HUB. STAS, MOSÆTRAJECTENSIS.

LEODII, TYPIS D. STAS ET P. KERSTEN.

MDCCCLXXIV.

"Les Maastrichtois étaient d'ardents patriotes. Stas faisait partie d'une groupe de jeunes intellectuels fort distingués qui ne demandaient qu'à travailler de toutes leurs forces, avec un parfait désintéressement et au risque de briser leur avenir, à la fondation et au maintien de l'Indépendance nationale. C'étaient les de Brouckere, les Van Hasselt, les Weustenraad, les Nypels, les Scheyven, les de Crassier, d'autres encore." ¹⁰

Niettemin moest hij als rechter-commissaris optreden in verscheidene zaken tegen de opstandelingen. In 1832 verliet hij echter evenals dezen de stad Maastricht, toen het onmogelijk bleek een opstand in Maastricht te realiseren. Een juridische braindrain was het gevolg. Daar de arrondissementsrechtbank zich in een bezette stad bevond, besloot de Belgische provisionele regering ¹¹ deze "tijdelijk" (namelijk totdat Maastricht feitelijk aan het grondgebied van België zou zijn toegevoegd) naar Tongeren te verplaatsen. ¹² Stas was een van de personen, die daar als rechter werd benoemd.

Zijn benoeming in de rechtbank te Tongeren verliep enigszins vreemd. De precieze achtergronden heb ik niet kunnen achterhalen. Art. 3 van Besluit Nr. 52d d.d. 24 februari 1831 van de tijdelijke regering van België bepaalt:

"Le siège du tribunal de Maestricht est provisoirement transféré a Tongres."

De samenstelling van de rechtbank werd vervolgens opnieuw geregeld, evenals de samenstelling van de rechtbanken van Hasselt en Roermond, die beide in "bevrijd" gebied lagen. Vele rechters behielden hun functie, enkele werden gepensioneerd, sommigen afgezet: onder die afgezette rechters vinden we ook Godefroid Stas. De door de tijdelijke regering benoemde rechters (Raymaeckers en Schaetzen) verlaten Maastricht en begeven zich naar Tongeren, waar zij op 17 maart 1831 hun eerste zitting houden. Stas blijft nog even in Maastricht, maar vraagt reeds op 24 maart 1831 zelf ontslag als rechter, dat hem door generaal Dibbets "voorlopig eervol" wordt verleend. Bij besluit van de Regent van België van 16 april 1831 wordt Stas echter alsnog opnieuw tot rechter in de te Tongeren vergaderende rechtbank Maastricht benoemd. Vanaf 4 oktober 1832 vervulde hij daar de functie van onderzoeksrechter. ¹³

10. Vgl. de meer uitvoerige opsomming bij INGRID EVERS, *t.a.p.* (zie voetnoot 7), 186.
11. Op dat ogenblik had België nog geen Koning. Op 7 februari 1831 werd de Belgische constitutie door het congrès national aanvaard en op 11 februari werd deze afgekondigd (*Bulletin des arrêtés et actes du gouvernement provisoire et des décrets du congrès national de la Belgique* 1831, Nr. 43 en 44). Art. 60 e.v. van die constitutie behandelde de rechten van de koning. De in het Bulletin afgedrukte tekst ziet er opmerkelijk uit: "Les pouvoirs constitutionnels du Roi sont héréditaires dans la descendance directe, naturelle et légitime de". Pas op 4 juni 1831 verschijnt in de *Bulletin* (Nr. 142) het decreet dat Léopold Prins van Sachsen-Coburg uitroept tot koning van België. Op 26 juni 1831 accepteert Leopold vanuit zijn woonplaats Londen (hij was de weduwnaar van de Engelse kroonprinses en zou als zijn vrouw niet in het kraambed was gestorven prins-gemaal van de Engelse koningin zijn geworden) de benoeming als koning (*Bulletin*, Nr. 166, 167).
12. Daarover MAURICE FRÈRE, De eerste dagen van de rechtbank in Tongeren, *Het Oude Land van Loon* 1957, 125-134.
13. Over zijn vindingrijke functioneren aldaar FRÈRE, *t.a.p.* (zie noot 12), 128-131. In een bijlage bij zijn opstel geeft Frère ook de tekst van twee door Stas in zijn functie als onderzoeksrechter geschreven brieven weer.

Waarom had de voorlopige regering hem niet direct benoemd? De gehele situatie was kennelijk dermate chaotisch dat ze waarschijnlijk slecht over het gedrag en de opvattingen van Stas waren geïnformeerd. Bovendien was hij de rechter-commissaris, die vanaf augustus 1830 het strafrechtelijk onderzoek tegen opstandelingen had geleid. Dit feit heeft hem in de ogen van de voorlopige regering zeker verdacht gemaakt.¹⁴ Hoe slecht de voorlopige regering geïnformeerd was, blijkt trouwens uit het feit dat de rechter Heerdinck wel in Tongeren werd benoemd, maar die benoeming weigerde. Hij was een overtuigd orangist en werd op 28 juni 1831 vice-president van de Nederlandse rechtbank Maastricht.

Reeds korte tijd later werd Stas overgeplaatst naar Luik, waar hij plaatsvervangend procureur-generaal werd en vervolgens raadsheer in het Hof. Vanaf 23 maart 1845 was hij raadsheer in het Hof van Cassatie (de Belgische Hoge Raad). Deze laatste functie oefende hij gedurende negentien jaren uit. In 1864 nam hij op 62jarige leeftijd wegens ziekte ontslag.

Stas bekleedde dus vele belangrijke functies binnen de zittende en staande magistratuur. Ook op wetenschappelijk gebied verdiende hij echter zijn sporen. Hij was medewerker aan de in 1858 begonnen uitgave van de *Anciennes lois et ordonnances de la Belgique*. Voor deze uitgave schreef hij ondermeer een "Rapport sur les coutumes du comté de Looz et de quelques districts voisins"¹⁵. Ook schreef hij over de coutumes van Rekem, Pietersheim, Leuth en Kessenich.¹⁶ Hij was sinds 1839 eveneens betrokken bij de *Archives de droit et de législation* (Brussel 1838-1842). In dit tijdschrift publiceerde hij meerdere artikelen op het gebied van erfrecht en verbintenissenrecht. Ik vermeld:

"Quel est le vrai sens de l'art. 1099 du Code civil?", *Archives de droit et de législation* 1839, 43-52 (over de zogenaamde *lex hac edictali*);

"De la rescision pour cause de minorité", *Archives de droit et de législation* 1839, 381-390 (over de problematiek van de handelingsonbekwaamheid van minderjarigen)

"Du droit d'accroissement entre légataires (art. 1044 et 1045 du Code civil)", *Archives de droit et de législation* 1841, 68-72 (over het recht van aanwas tussen legatarissen).¹⁷

De opbouw van deze opstellen is telkens helder en overzichtelijk. Kort wordt de vraag gesteld, hoe een bepaald voorschrift moet worden geïnterpreteerd. Eveneens kort worden de meningen van contemporaine schrijvers samengevat. Vervolgens wordt een eigen mening geformuleerd, die telkens steunt op historische argumenten, die ondermeer

14. Aldus ook FRÈRE, *t.a.p.* (zie voetnoot 12).

15. Aanwezig in de Stadsbibliotheek onder nummer SB 110 D 11.

16. *Procès-verbaux des séances de la Commission royale pour la publication des anciennes lois et ordonnances de la Belgique*, dl. 4, blz. 241 en dl. 5, blz. 227,273; vgl. ook L. CRAHAY, *Coutumes du Comté de Looz*, dl. 1, Brussel 1871, Préface, I.

17. Het is op zijn plaats om er op te wijzen, dat een goede vriend van Stas, Joseph Lambert Cousturier, op dit onderwerp in 1825 te Luik was gepromoveerd: "*De iure accrescendi tam secundum jus romanum quam secundum jus hodiernum*".

teruggrijpen op oud-Nederlandse auteurs als Vinnius en Voet. Dit laatste is niet verbaazingwekkend, daar Stas immers een zo uitgebreide collectie boeken van de oud-Nederlandse auteurs bezat, die grotendeels van zijn voorouders afkomstig was. Deze boeken werden door hem kennelijk niet als boekenkastvulling beschouwd, maar in het dagelijkse juridische leven ook daadwerkelijk gebruikt.

Opmerkelijk waren voorts zijn activiteiten op een gebied, dat we tegenwoordig als onderwijsrecht plegen te kwalificeren. Hij was als lid van de raad ter verbetering van het middelbaar onderwijs betrokken bij de hervorming van dit onderwijs in 1850. Hij schreef verschillende verhandelingen en rapporten over de in te voeren hervormingen met name over de nieuwe reglementen en programma's voor de athenea en normaalscholen.¹⁸ Zijn faam bereikte ook het verre buitenland: de Russische regering vroeg zijn adviezen voor het inrichten der keizerlijke scholen. Voor deze adviezen ontving hij zelfs een Russisch lintje. Ook Belgische onderscheidingen werden zijn deel. Reeds in 1846 werd hij ridder in de orde van Leopold, terwijl hij in 1860 in diezelfde orde tot commandeur werd verheven.

Zijn faam als jurist drong ook door tot het Belgische Hof. De Koning schijnt hem herhaaldelijk om advies te hebben gevraagd en vroeg hem ook te bemiddelen in een geschil, dat was gerezen met de bankier de Rothschild te Parijs.¹⁹

Ook de Belgische wetgever wist zijn expertise te waarderen. Hij maakte deel uit van commissies ter herziening van het Wetboek van Strafrecht, van het Wetboek van Strafvordering, van de regeling van het hypotheekrecht in het Burgerlijk Wetboek, van de regeling van het beslag op onroerend goed, alsmede van de gerechtelijke tarieven in strafzaken.

Zijn belangrijkste verdienste blijft echter zijn jarenlange activiteiten als rechter. Over een goede vriend, Joseph Lambert Cousturier (1803-1872)²⁰, schreef Stas enkele woorden die ook op hem zelf van toepassing waren. Na de wetenschappelijke activiteiten van Cousturier, die president van het Hof te Luik was, te hebben geschilderd, merkt hij op:

18. *Examen des réformes à apporter dans l'enseignement moyen*, Brussel 1869 en opstellen in de *Revue de l'instruction publique* (Gent) 1869, 431-443 en 1870, 388-392.
19. PHILIPS, *l.a.p.* (zie noot 2); HABETS, *Notice biographique* (zie eveneens noot 2), 233.
20. Cousturier publiceerde ondermeer een "*Traité de la prescription en matière criminelle*", Parijs 1849. Ten tijde van deze publicatie was hij nog vicepresident van de rechtbank te Tongeren. Het boek is opgedragen: "A mon ancien Condisciple et Ami Monsieur G.J.H. Stas, Conseiller à la Cour de Cassation, Chevalier de l'Ordre de Léopold". De opdracht wordt als volgt gemotiveerd: "Je lui offre ce Traité en souvenir de notre longue et cordiale amitié, et comme un témoignage de ma haute estime pour son caractère et son savoir." In de Stadsbibliotheek Maastricht bevindt zich een exemplaar van dit werk onder nummer SB 177 H 6 met vele handgeschreven notities, die zeer waarschijnlijk afkomstig zijn van de hand van Cousturier zelf (vgl. het testament van Godefroid Stas, waarin gewag gemaakt wordt van wetboeken geannoteerd door Cousturier).

"Mais la principale oeuvre de notre compatriote, ce sont incontestablement les jugements et arrêts qu'il rédigea, décisions qui portent le cachet d'une forte logique et d'une solide érudition." ²¹

Zijn laatste levensjaren bracht Stas niet in België door, maar in Beek bij Maastricht, waar hij een buiten bezat en waar zijn echtgenote haar laatste rustplaats had ²². Daar schreef hij boven reeds vermelde publicaties over de coutumes van enkele Limburgse plaatsen, over de organisatie van het onderwijs, alsmede een aantal biografische schetsen. Boven werden reeds vermeld de door hem geschreven opstellen over de juristen Roemers ²³ en Cousturier ²⁴, voorts schreef hij over de dichters Théodore Weustenraad ²⁵ en Pierre Egide Schols ²⁶, alsmede over de archeoloog Martin Cudell ²⁷. Te Beek overleed hij op 10 november 1876. In zijn op 24 juni 1871 bij de Maastrichtse notaris Haenen gedeponereerd olografisch (eigenhandig geschreven) testament kwam de volgende voor ons van belang zijnde passage voor ²⁸:

"Alhoewel mijne bibliotheek juist van geene groote waarde zij, zoo laat ik toch dezelve aan de stad Maastricht, als betuiging van erkenenis voor de klassieke opleiding die ik ontvangen heb in het oud Koninklijk Atheneum dier stad; ik verlang dat mijne boeken in de stadsboekerij geplaatst en niet te gelde gemaakt of op eenige andere wijze vervreemd worden."

Later, na de dood van Cousturier in 1872, voegde hij daaraan toe:

"In het legaat van mijne boekerij ten voordeele der stad Maastricht, zijn begrepen alle de boeken en papieren die mij gelaten zijn door wijlen mijnen vriend den heer President Cousturier, zooals de wetboeken door hem geannoteerd, de handschriften van zijn werk, de noten en handschriften van de heeren van Heylerhoff en alle de stukken, die er bij hooren zonder eenige uitzondering; deze papieren beveel ik aan de bijzondere aandacht en zorg der Maastrichtse regering."

Dit legaat werd door de Raad van de stad Maastricht bij acclamatie aangenomen in de vergadering van 20 december 1876. De burgemeester besloot een schets van de levensbeschrijving van Stas bij wijze van eerste hulde in de notulen van de vergadering te doen opnemen en bepaalde voorts

21. *Publications* XI (1874), 162.

22. Hij woonde in het huis De Nieuwenhof, gelegen in de nabijheid van de oude pastorie (zie PHILIPS, *t.a.p.* (noot 2)). Zie tevens over het verblijf van Stas in Beek het opstel van JACQUES AUSSEMS, *De Cartylshof of de hoeve van Binsfeld*, *Becha* 1988, 28, 29.

23. Zie voetnoot 6.

24. *Publications* XI (1874), 153-163.

25. *Publications* VIII (1871), 181-303.

26. *Publications* X (1873), 371-391.

27. *Publications* VIII (1871), 298-303.

28. GAM, Notarissen Maastricht, notaris I.W.H. Haenen (notaris 1870-1895), doosnr. 68. De tekst van de geciteerde passage is ook afgedrukt in het *Verslag van den toestand der Gemeente Maastricht over het jaar 1876*, Maastricht 1877, 25. Het legaat van zijn boekerij aan de stad Maastricht is des te opmerkelijker, omdat Stas afstammelingen naliet. Vermeld werd reeds zijn enige hem overlevende dochter Thérèse. Verder leefden er vijf minderjarige kinderen van zijn in 1872 overleden en ook te Beek begraven zoon Marie François Henri (notaris en burgemeester te Bassenge), alsmede drie kinderen van zijn andere — reeds gestorven — dochter: Godfroid Lenaerts, rechter in de rechtbank Mons (Bergen), Henri Lenaerts, advocaat te Luik en Léon Lenaerts, kunstschilder.

"dat op elk boekdeel zijner bibliotheek eene gedrukte nota zal worden geplaatst, zijne levensbeschrijving resumerende".²⁹

Wethouder Franquinet gaf de raad voorts in overweging te bepalen

"dat de boekerij van de heer Stas in haar geheel blijve, in dien zin dat ze op de Stadsbibliotheek eene afzonderlijke plaats inneme en niet tusschen de andere boeken worde geëpilleerd."

In de raadsnotulen van 15 februari 1877 lezen we dat Gedeputeerde Staten van Limburg hun goedkeuring aan dit raadsbesluit hebben gehecht. Besloten wordt, dat een der wethouders zich

"vergezeld van den stadsingenieur, ter plaatse [zal] begeven, om te zien welke maatregelen voor het overbrengen moeten worden genomen."³⁰

4. Enkele strubbelingen

Helemaal ordenlijk verliep de overdracht van de boekerij trouwens niet. Zulks blijkt reeds uit een — gezien enkele stilistische en inhoudelijke onnauwkeurigheden — kennelijk nogal gehaast geschreven brief van het Gemeentebestuur van Maastricht aan de stadsbibliothecaris d.d. 11 december 1879, waarvan de inhoud als volgt luidt:

"Gelief ons onverwijld te doen kennen: of door U in 1877 van wege ons bestuur, ten deze vertegenwoordigd door den heer Mr Franquinet toenmaals wethouder voor stadsbibliotheek werd overgenomen de boekerij van wijlen den heer G.J.H. Stas, in leven raadsheer in het hof van appel te Brussel, inbegrepen de boeken van wijlen den heer Heylerhoff en de notitien van wijlen den heer Cousturier; of een en ander vergezeld was van de een of de andere beschrijving, en eindelijk of bereids de rangschikking van de boeken en geschriften en casu quo daarmede de inventarisatie derzelve heeft plaatsgehad.

Indien U voor het laatstbedoeld werk orders, inlichtingen of mogelijk boekdeelen mogten ontbroken hebben -gelijk sommige Raadsleden uit gesprekken met U hebben afgeleid, dan hadden die door U bij den heer Franquinet voornoemd behooren gevraagd te worden."³¹

De gevraagde informatie dient "onverwijld" te worden verschaft. Juristen vragen zich dan af, binnen welke termijn de inlichtingen dan moeten worden gegeven.³² De brief laat daarover geen enkele twijfel bestaan: in margine is nog de mededeling toegevoegd:

"heden avond vóór 4 uren (voor de raadsvergadering) te beantwoorden".

29. *Verslag van den toestand der Gemeente Maastricht over het jaar 1876*, Maastricht 1877, blz. 26.

30. *Notulen der Vergaderingen van den Gemeenteraad van Maastricht gedurende het jaar 1877*, Maastricht 1878, nr. 2, blz. 2.

31. GAM, Archief Stadsarchief en Bibliotheek.

32. Zulks met name na de in werking treding van het Nieuw Burgerlijk Wetboek, waarin een verschil wordt gemaakt tussen "terstond", "onverwijld", "met bekwame spoed" en (in één artikel) "onmiddellijk".

Dat de problemen in de winter 1879/1880 kennelijk niet konden worden opgelost, kan worden geconcludeerd uit een brief van de latere stadsarchivaris Eversen aan de Gemeente Maastricht d.d. 18 september 1882³³. Deze stelt in zijn zes bladzijden tellend schrijven ondermeer:

"De Heer G.D. Franquinet, toenmaals wethouder, belaste zich of werd belast die boeken en papieren in ontvangst te nemen en liet die stukken stellen in een vertrek ten Raadhuize, waarvan hij de sleutel in bewaring hield en later ten raadhuize liet bezorgen waar hij aan den Bibliothecaris werd ter hand gesteld. Die stukken zijn alzoo niet onmiddellijk aan den Bibliothecaris en archivaris ter inventarisering overgegeven."

Eversen vertelt vervolgens dat hij zeer recentelijk heeft ontdekt, dat bepaalde stukken waarvan bekend was, dat zij in het bezit van Stas waren en afkomstig waren uit de collectie Van Heylerhoff misten. De familie Stas verklaarde evenwel echt alles te hebben overgedragen. Op het uitvoerige rapport van Eversen lezen wij de lakonieke aantekening:

"Afschrift aan den heer Mr G.D. Franquinet, oud gemeente-archivaris en oud wethouder van Maastricht, met beleefd verzoek, om, zoo mogelijk, nopens den inhoud inlichtingen te willen verstrekken."

Het incident loopt met een sisser af, want reeds op 10 oktober 1882 meldt Eversen in een brief aan Burgemeester en Wethouders, dat alle verdwenen stukken door Franquinet aan hem zijn overhandigd. Tevreden merkt hij op:

"Alle die stukken zijn ongestempeld en zonder enige aanwijzing waaruit den eigendom der stad kon blijken en zouden dus eventueel voor de stad verloren zijn geweest." ³⁴

5. Tenslotte

Deze schermutseling over op zich trouwens interessante documenten betreffende de geschiedenis van Maastricht is voor juristen echter thans minder belangrijk dan de vele belangrijke juridische werken, die Stas aan Maastricht heeft nagelaten. In het Gemeente-archief van Maastricht bevindt zich nog een handgeschreven inventaris van de boeken, die Stas heeft nagelaten. 137 foliobladzijden worden door een opsomming van de titels der boeken gevuld.³⁵ Een alfabetisch auteursregister van 39 pagina's completeert de beschrijving. Per pagina worden circa 10 titels beschreven, zodat de complete bibliotheek in elk geval circa 1400 titels omvatte. Vele van deze titels staan weer voor uit meerdere banden bestaande verzamelwerken, bijvoorbeeld de Dalloz, *Jurisprudence du XIXe siècle* (Brussel 1828-1832) in 28 delen of de Sirey, *Jurisprudence du XIXe siècle* (Brussel 1825-1876) in 107 banden. Uit de inventaris komt een beeld naar voren van een jurist met een brede belangstelling ook voor filosofie, theologie, klassieke letterkunde, geschiedenis en geografie. Zijn juridische bibliotheek is indrukwekkend: het is evident dat hij

33. GAM, Archief Gemeentebestuur, band 25.

34. GAM, Archief Gemeentebestuur, band 25.

35. GAM, Handschriftencollectie, inv. 217.

vele juridische werken bezat, die oorspronkelijk van zijn voorouders, die sinds de zestiende eeuw ook jurist waren, waren geweest. Daaraan heeft hij echter zelf een collectie toegevoegd, die ons een voortreffelijk beeld geeft van het in België tot circa 1875 geldende recht, zowel op het gebied van het burgerlijke recht, alsook op het terrein van strafrecht en staatsrecht.

In zijn artikel over Godefroid Stas schrijft Jos. Habets³⁶:

"Faut-il rappeler pour compléter cette esquisse d'une belle existence, les qualités de l'homme privé? M. Stas était sous tous les rapports, une âme d'élite. C'était un chrétien sincère, convaincu et éclairé. Son exquise bonté, sa grande modestie, ses manières toujours simples et affables, laissaient à peine deviner chez lui la supériorité du jurisconsulte. Il était impossible de l'approcher sans se sentir gagné par cette grâce affectueuse qui respirait dans toutes ses paroles et quand on avait contracté avec lui des liens plus étroits, il n'y avait pas d'amitié plus sûre, de dévouement plus constant que le sien. Le souvenir de ses services ne s'éteindra pas dans la mémoire de ses contemporains; celui de ses vertus sera éternellement cher au cœur de ses amis."

Nu — bijna 120 jaar na de dood van Stas — kunnen we aan deze woorden van Habets toevoegen, dat Stas tevens verzekerd kan zijn van de eeuwige dank van de Juridische Faculteit van de Rijksuniversiteit Limburg te Maastricht.

36. *Publications* 14 (1877), 233, 234.